МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ З ФІТОСАНІТАРНИХ ЗАХОДІВ МСФЗ № 5 ГЛОСАРІЙ ФІТОСАНІТАРНИХ ТЕРМІНІВ (2007 рік)

Секретаріат Міжнародної конвенції із захисту рослин
Продовольча та сільськогосподарська організація
Об'єднаних націй (ФАО)
Рим

Зміст

ВСТУП 60
Сфера застосування 60
Мета 60
Посилання 60
Опис вимог 61

ФІТОСАНІТАРНІ ТЕРМІНИ ТА ВИЗНАЧЕННЯ 62

Додатки 80
Додаток № 1:
Вказівки стосовно тлумачення та застосування концепції офіційної боротьби з регульованими шкідливими організмами 80

Додаток № 2:
Вказівки стосовно тлумачення поняття потенційне «економічне значення» та пов'язаних з ним термінів, у тому числі, екологічні міркування 84

Доповнення до додатку №2 88

ВСТУП

Сфера застосування

Цей довідковий стандарт являє собою перелік термінів і визначень із специфічними значеннями для фітосанітарних систем усього світу. Його було розроблено для створення гармонізованої, міжнародно визнаної термінології, пов'язаної з впровадженням Міжнародної конвенції із захисту рослин (МКЗР) і Міжнародних стандартів з фітосанітарних заходів (МСФЗ).

Мета

Метою цього довідкового стандарту є збільшення ясності та послідовності для застосування та розуміння термінів та визначень, які використовуються договірними сторонами з офіційною фітосанітарною метою, в фітосанітарному законодавстві та регламентаціях, а також при офіційному обміні інформації.

Посилання

Аналіз фітосанітарного ризику для карантинних шкідливих організмів, враховуючи аналіз ризику для навколишнього середовища, та ризику, який завдають живі модифіковані організми, 2004. МСФЗ № 11. ФАО, Рим.

Глосарій фітосанітарних термінів ФАО, Бюлетень із захисту рослин ФАО, 38(1) 1990: 5-23.

Глосарій фітосанітарних термінів, 1995. МСФЗ №5, ФАО, Рим. (публікація 1996 року).

Діагностичні протоколи для регульованих шкідливих організмів, 2006. МСФЗ №27, ФАО, Рим.

Використання інтегрованих заходів у системному підході до управління фітосанітарним ризиком, 2002. МСФЗ № 14. ФАО, Рим

Картагенський протокол з біологічної безпеки та конвенція з біологічного різноманіття, 2000. КБР, Монреаль.

Кондуїт (Список) з імпорту та випуску екзотичних агентів біологічної боротьби, 1996. МСФЗ №3, ФАО, Рим.

Міжнародна конвенція із захисту рослин, 1997. ФАО, Рим.

Повідомлення про шкідливі організми, 2002. МСФЗ № 17. ФАО, Рим

Визначення статусу шкідливих організмів у зоні, 1998. МСФЗ № 8, ФАО, Рим.

Звіт 1-ої наради Тимчасової комісії з фітосанітарних заходів (ТКФЗ[1]), 1998. ФАО, Рим.

Звіт 2-ої наради Комісії з фітосанітарних заходів (КФЗ[2]), 2007. ФАО, Рим.

Звіт 3-ої наради Тимчасової комісії з фітосанітарних заходів, 2001. ФАО, Рим.

Звіт 3-ої наради Комітета експертів з фітосанітарних заходів (КЕФЗ[3]), 1996. ФАО, Рим.

Звіт 4-ої наради Тимчасової комісії з фітосанітарних заходів, 2002. ФАО, Рим.

Звіт 5-ої наради Тимчасової комісії з фітосанітарних заходів, 2003. ФАО, Рим.

Звіт 6-ої наради Тимчасової комісії з фітосанітарних заходів, 2004. ФАО, Рим.

Звіт 6-ої наради Комітета експертів з фітосанітарних заходів ФАО, 1996. ФАО, Рим

Звіт 7-ої наради Тимчасової комісії з фітосанітарних заходів, 2005. ФАО, Рим.

Принципи карантину рослин в зв'язку з міжнародною торгівлею, 1995. МСФЗ №1, ФАО, Рим.

Регульовані некарантинні шкідливі організми: концепція та застосування, 2002. МСФЗ № 16. ФАО, Рим

Вказівки щодо огляду, 2005. МСФЗ №23, ФАО, Рим.

Вказівки щодо використання опромінювання в якості фітосанітарного заходу, 2003. МСФЗ № 18. ФАО, Рим

Вказівки щодо нагляду, 1997. МСФЗ №6, ФАО, Рим.

Вказівки щодо повідомлення про невідповідність і дії у надзвичайних ситуаціях, 2001. МСФЗ № 13, ФАО, Рим.

Вказівки щодо програм ліквідації шкідливих організмів, 1998. МСФЗ № 9, ФАО, Рим.

Вказівки щодо регулювання дерев'яних пакувальних матеріалів у міжнародній торгівлі, 2002. МСФЗ № 15. ФАО, Рим.

Вказівки щодо системи фітосанітарної регламентації імпорту, 2004. МСФЗ №20, ФАО. Рим.

Вказівки щодо впровадження та визнання еквівалентності, фітосанітарних заходів, 2005. МСФЗ №24, ФАО, Рим.

Вказівки щодо фітосанітарних сертифікатів, 2001. МСФЗ № 12, ФАО, Рим.

Вказівки щодо експорту, перевезення, імпорту та випуску агентів біологічної боротьби та інших корисних організмів, 2005. МСФЗ №3, ФАО, Рим.

Система сертифікації на экспорт, 1997. МСФЗ № 7, ФАО, Рим.

Угода про застосування санітарних та фітосанітарних заходів, 1994. Світова організація торгівлі, Женева.

Структура аналізу фітосанітарного ризику, 2007. МСФЗ №2, ФАО, Рим.

Транзитні вантажі, 2006. МСФЗ №25, ФАО, Рим.

Вимоги до встановлення зон з низькою чисельністю шкідливих організмів, 2005. МСФЗ №22, ФАО, Рим

Вимоги до встановлення вільних зон, 1996. МСФЗ № 4. ФАО, Рим

Вимоги до встановлення вільних місць виробництва та вільних ділянок виробництва, 1999. МСФЗ № 10. ФАО, Рим

Фітосанітарна обробка від регульованих шкідливих організмів, 2007. МСФЗ №28, ФАО, Рим.

Опис вимог

Метою цього стандарту є допомога Національним організаціям із захисту рослин та іншим зацікавленим сторонам в інформаційному обміні, гармонізації термінології, яка використовується у офіційних контактах та у законодавстві щодо фітосанітарних заходів. Дана публікація містить в собі зміни, що приймаються в результаті ухвалення Міжнародної конвенції із захисту рослин (1997) і нові терміни, які додано після ухвалення додаткових Міжнародних стандартів з фітосанітарних заходів (МСФЗ).

Усі елементи цього Глосарію було встановлено на підставі ухваленого нового переглянутого тексту МКЗР (1997р.). Глосарій містить терміни та визначення, ухвалених до

першої сесії Комісії з фітосанітарних заходів 2007 року. Посилання в овальних дужках дають довідку про ухвалення термінів та визначень, але не про наступні виправлення перекладу.

У цьому Глосарії, як і у попередніх його публікаціях, деякі терміни, які використовуються у визначеннях, надруковані жирним шрифтом, щоб позначити їх зв'язок з іншими термінами глосарія, а також для уникнення зайвого повторення елементів, які описано в інших частинах Глосарію. Похідні форми слів, зазначені в Глосарії, наприклад, «оглянутий» або «огляд».

ФІТОСАНІТАРНІ ТЕРМІНИ ТА ВИЗНАЧЕННЯ

Агент біологічної боротьби	**Природній ворог, антагоніст, конкурент** або інший організм, який використовується у **боротьбі з шкідливими організмами** (МСФЗ № 3, 1996; переглянуто МСФЗ №3, 2005)
Акліматизація	Обґрунтування на тривалий період в передбаченому майбутньому популяції **шкідливого організму** всередині **зони** після його **проникнення** до неї (ФАО, 1990; переглянуто ФАО, 1995; МКЗР, 1997; ТКФЗ, 2005)
Акліматизація (агента біологічної боротьби)	Обґрунтування на тривалий період в передбаченому майбутньому популяції **агента біологічної боротьби** всередині **зони** після його **проникнення** до неї (МСФЗ № 3, 1996)
Аналіз	**Офіційна** невізуальна перевірка, яка проводиться з метою виявлення **шкідливих організмів** або їх ідентифікації (ФАО, 1990)
Аналіз фітосанітарного ризику (прийнята інтерпретація)	Процес оцінки біологічних або інших наукових та економічних даних з метою ідентифікації організму як **шкідливого організму,** який потрібно регулювати та які жорсткі **фітосанітарні заходи** потрібно застосувувати для боротьби з ним (ФАО, 1995; переглянуто, МКЗР, 1997; МСФЗ №2, 2007)
Антагоніст	**Організм** (зазвичай патоген), який не завдає суттєвої шкоди організму– господарю, але шляхом колонізації організма–господаря захищає його від суттєвої шкоди, завданої **шкідливим організмом** (МСФЗ № 3, 1996)
АФР	**Аналіз фітосанітарного ризику** (ФАО, 1995; переглянуто ТКФЗ, 2001)
Біологічний пестицид (біопестицид) патогена	Узагальнюючий термін для **агента біологічної боротьби**, зазвичай патогена, який виготовлений і використовується у спосіб, подібний до хімічного пестициду. Зазвичай, їх застосовують з метою швидкого скорочення чисельності популяцій **шкідливих організмів** для короткострокової **боротьби з шкідливими організмами** (МСФЗ № 3, 1996, ТКФЗ, 2005)

Боротьба (з шкідливим організмом)	**Пригнічення, локалізація** або **ліквідація** популяції **шкідливого організму** (ФАО, 1995)
Буферна зона	**Зона**, яка межує або оточує **зону** з офіційно визначеними межами для фітосанітарних заходів, для запобігання поширення шкідливого організму в межах або поза межами визначеної зони та, в разі необхідності, для застосування фітосанітарних або інших заходів боротьби (МСФЗ № 10, 1999, переглянуто МСФЗ №22, 2007)
Вантаж	Певна кількість **рослин, рослинних продуктів** та/або інших матеріалів, які переміщуються з однієї країни в іншу і супроводжуються (в разі необхідності) одним **фітосанітарним сертифікатом (вантаж** може складатися з одного або більше **товарів, партій**) (ФАО, 1990; переглянуто ФАО, 1995; переглянуто ТКФЗ, 2001)
Вважати вільним	**Оглянути вантаж, обстежити поле** або **місце виробництва** та визнати їх **вільними від** конкретного **шкідливого організму** (ФАО, 1990)
Ввезення	Переміщення **вантажу** через **пункт ввезення у зону** (ФАО, 1995)
Вегетаційний період (для видів рослин)	Період активного росту протягом **вегетаційного сезону** (ТКФЗ, 2003)
Вегетаційний сезон	Період або періоди року, протягом яких **рослини** активно ростуть у певній зоні, **місці виробництва** або ділянці виробництва (ФАО, 1990; переглянуто ТКФЗ, 2003)
ВЗ	**Вільна зона** (ФАО, 1995; переглянуто, ТКФЗ, 2001)
Випуск (вантажу)	Дозвіл на **ввезення вантажу** після його перевірки (ФАО, 1995)
Випуск (у навколишнє середовище)	Навмисне вивільнення **організму** у навколишнє середовище (МСФЗ № 3, 1996)
Виявлення (шкідливого організму)	Виявлення **шкідливого організму** під час **огляду** або **аналізу** імпортованого **вантажу** (ФАО; 1990; переглянуто, КЕФЗ, 1996)
Відмова	Заборона **ввезення вантажу** або інших **об'єктів регулювання** в разі його невідповідності вимогам **фітосанітарних регламентацій** (ФАО, 1990; переглянуто ФАО, 1995)
Візуальна перевірка	Фізична перевірка **рослин, рослинних продуктів** або інших **об'єктів регулювання** неозброєним оком, за допомогою лупи, бінокуляра або мікроскопа з метою виявлення **шкідливих** або **засмічуючих шкідливих організмів** без **аналізу** або переробки (МСФЗ №23, 2005)

Вільна ділянка виробництва	Визначена частина **місця виробництва**, в якій не присутній специфічний **шкідливий організм**, що підтверджено науковими даними, в якій, якщо це є належним, цей стан офіційно підтримується протягом визначеного періоду часу, та яку обробляють як окрему одиницю таким самим чином, як і **вільне від шкідливого організму місце виробництва** (МСФЗ № 10, 1999)
Вільна зона	**Зона**, відсутність у якій даного **шкідливого організму** підтверджена науковими даними, та в якій, якщо це є належним, цей стан **офіційно** підтримується (ФАО, 1995)
Вільне місце виробництва	**Місце виробництва**, в якому не присутній специфічний **шкідливий організм,** що підтверджено науковими даними, та в якому, якщо це є належним, цей стан офіційно підтримується протягом визначеного періоду часу (МСФЗ № 10, 1999)
Вільний (вантаж, поле чи **місце виробництва**)	Без наявності **шкідливих організмів** (або особливого **шкідливого організму**) у кількості, які може бути визначена шляхом застосування **фітосанітарних процедур** (ФАО, 1990; переглянуто ФАО, 1995; КЕФЗ, 1999)
Вогнище (спалах)	Нещодавно виявлена ізольована популяція **шкідливого організму**, у тому числі **первинне вогнище**, або різке збільшення чисельності популяції **шкідливого організму**, який **акліматизувався у зоні** (ФАО, 1995; переглянуто ТКФЗ, 2003)
Гармонізація	Розробка, визнання та застосування різними країнами **фітосанітарних заходів**, що базуються на загальних **стандартах** (ФАО, 1995, переглянуто КЕФЗ, 1999; на підставі Угоди СОТ про застосування санітарних та фітосанітарних заходів)
Гармонізовані фітосанітарні заходи	**Фітосанітарні заходи**, які запроваджені договірними сторонами **Міжнародної конвенції із захисту рослин**, і базуються на **міжнародних стандартах** (МКЗР, 1997)
Генетичний матеріал	**Рослини**, які призначені для використання у програмах з виведення, покращення або збереження сортів (ФАО, 1990)
Грей (Гр)	Одиниця **поглиненої дози**, коли 1Гр еквівалентний поглинанню 1 джоуля на кілограм (1Гр = 1 Дж/кг) (МСФЗ № 18, 2003)
Девіталізація	Процедура, яка робить **рослини** або **рослинні продукти** неспроможними до проростання, росту або подальшої репродукції (ТКФЗ, 2001)
Деревина	**Категорія товару**, до якої відносять **круглу деревину, пиломатеріали**, тріску або **деревину для кріплення** з корою або без кори (ФАО, 1990; переглянуто ТКФЗ, 2001)
Деревина для кріплення	**Деревина**, яка призначена для захисту або підтримки **товару**, але не відноситься до цього **товару** (ФАО, 1990; переглянуто МСФЗ № 15, 2002)

Деревина, яка звільнена від кори	**Деревина**, з якої видалена вся кора, крім камбію, ділянок кори, що вросла біля її сучків, і вдавлень кори поміж кільцями щорічного приросту (МСФЗ № 15, 2002)
Дерев'яні пакувальні матеріали	**Деревина** або вироби з деревини (крім паперових), що використовуються для підтримки, захисту або транспортування **товару** (в т.ч. **деревина для кріплення)** (МСФЗ № 15, 2002)
Діагностика шкідливого організму	Процес виявлення та ідентифікації шкідливого організму (МСФЗ №27, 2006)
Довідкова(- і) особина(- и)	Окрема(- і) особина(- ни) з конкретної популяції, яка(- і) зберігається(- ються) в довідковій колекції, та якщо це можливо, в прилюдно доступній(их) колекції(- ях) (МСФЗ №3, 2005)
Додаткова декларація	Заява, яку країна-імпортер вимагає внести до **фітосанітарного сертифіката** щодо додаткової інформації про стан **вантажу** відносно **регульованих шкідливих організмів** (ФАО, 1990, переглянуто МСФЗ, 2005)
Дозиметр	Пристрій, здатний після опромінення змінювати власні якості, які підлягають кількісній оцінці та використанню за допомогою відповідних аналітичних інструментів і методів, для характеристики **поглиненої дози** у матеріалі, що аналізується (МСФЗ № 18, 2003)
Дозиметрія	Система, що застосовується для визначення **поглиненої** дози, і яка складається з **дозиметрів**, вимірювальних інструментів та пов'язаних з ними довідкових стандартів та процедур стосовно використання системи (МСФЗ № 18, 2003)
Еквівалентність (фітосанітарних заходів)	Ситуація, при якій для певного фітосанітарного ризику різноманітні **фітосанітарні заходи** дозволяють досягати рівня захисту, необхідного для сторони, що домовляється (ФАО, 1995; переглянуто КЕФЗ, 1999; на підставі Угоди СОТ про застосування санітарних і фітосанітарних заходів, переглянуто МСФЗ №24, 2005)
Екзотичний	Не властивий певній країні, **екосистемі або екозоні** (застосовується до **організмів**, яких було внесено навмисно або випадково в результаті діяльності людини). Оскільки Код спрямований на **інтродукцію агентів біологічної боротьби** з одної країни до іншої, термін «екзотичний» **використовується** стосовно **організмів**, не властивих певній країні (МСФЗ № 3, 1996)
Екосистема	Динамічний комплекс спільнот **рослин**, тварин і мікро– організмів, а також оточуючого їх абіотичного середовища, які взаємодіють як функціональна одиниця (МСФЗ № 3, 1996; переглянуто ТКФЗ, 2005)
Екстрена дія (надзвичайна дія)	Оперативна **фітосанітарна дія**, до якої вдаються у новій або неочікуваній фітосанітарній ситуації (ТКФЗ, 2001)

Екстрений захід (надзвичайний захід)	**Фітосанітарний захід** або процедура, встановлена в якості **заходу** крайньої необхідності у новій або неочікуваній фітосанітарній ситуації. **Екстрений захід** може бути або не бути **тимчасовим заходом** (ТКФЗ, 2001, ТКФЗ, 2005).
Ефективність (обробки)	Визначений, вимірюваний і відтворений результат, що досягається в результаті запропонованої **обробки** (МСФЗ № 18, 2003)
Живий модифікований організм	Будь-який живий організм, що має нову комбінацію генетичного матеріалу, отриману за допомогою застосування **сучасної біотехнології** (Картагенський протокол з попередження біотехнологічних ризиків в рамках Конвенції з біологічного різноманіття, 2000)
ЖМО	**Живий модифікований організм** (МСФЗ №11, 2004)
Заборона	**Фітосанітарна норма**, що забороняє імпорт або переміщення зазначеного **шкідливого організму** або **товару** (ФАО, 1990; переглянуто ФАО, 1995)
Законодавство	Акт, закон, регламентація, директива або інша адміністративна постанова, проголошена урядом (МСФЗ № 3, 1996)
Зараження	Присутність у **товарі** живого **організму**, шкідливого для **рослин** або **рослинного продукту. Зараження** включає також інфікування. (КЕФЗ, 1997; переглянуто КЕФЗ, 1999)
Засмічення	Присутність **у товарі**, складському приміщенні, транспортному засобі або контейнері шкідливих організмів або інших **об'єктів регулювання,** яка не вважається **зараженням** (див. **зараження**) (КЕФЗ, 1997; переглянуто КЕФЗ, 1999)
Засмічуючий шкідливий організм	**Шкідливий організм**, носієм якого є **товар**, і який, у випадку **рослин або рослинних продуктів**, не спричинює їх зараження (КЕФЗ, 1996; переглянуто КЕФЗ, 1999)
Затримання (вантажу)	**Відмова** в пропуску імпортованого **вантажу** або встановлення специфічних умов для його **ввезення** через його невідповідність **фітосанітарним регламентаціям** (ФАО; 1990; переглянуто, ФАО, 1995)
Затримка (вантажу) **в якості**	Затримання **вантажу** під **офіційною** охороною або в ізольованих умовах з **фітосанітарними заходами** (див. **карантин**) (ФАО, 1990; переглянуто ФАО, 1995; КЕФЗ, 1999; КЕФЗ, 2005)
Зерно	**Категорія товару** для позначення **насіння**, передбаченого для переробки або споживання, а не для **посіву** (див. **насіння**) (ФАО, 1990; переглянуто ТКФЗ, 2001)
Зона	Офіційно визначена країна, територія країни або територія декількох країн (ФАО, 1990; переглянуто ФАО, 1995; КЕФЗ, 1999; базується на основі Угод СОТ та СФЗ5)

Зона АФР	**Зона**, для якої проводиться **Аналіз фітосанітарного ризику** (ФАО, 1995)
Зона низької чисельності шкідливого організму	**Зона**, яка займає всю територію країни, частину країни чи усю або частину кількох країн, відповідно до визначеного компетентними органами, на якій **шкідливий організм** зустрічається у невеликій кількості, та яка підлягає застосуванню ефективних заходів **нагляду**, контролю **або знищенню** (МКЗР, 1997, ТКФЗ, 2005)
Зона під захистом	**Регульована зона**, яку **НОКЗР** визначила як мінімально необхідну для ефективного захисту **зони**, що **знаходиться в небезпеці**[4] (ФАО, 1990; виключено ФАО, 1995; нова концепція КЕФЗ, 1996)
Зона, що знаходиться у небезпеці	**Зона**, в якій екологічні фактори сприяють **акліматизації шкідливого організму**, присутність якого в цій зоні може призвести до значної економічної шкоди (ФАО, 1995)
Зрізані квіти та гілки	**Категорія товару**, якою позначають свіжозрізані частини **рослин**, призначені для декоративного використання, а не **посадки** (ФАО, 1990; переглянуто ТКФЗ, 2001)
Імпортний дозвіл	**Офіційний** документ, який дозволяє імпорт певного **товару** з дотриманням встановлених **фітосанітарних вимог** (ФАО, 1990; переглянуто ФАО, 1995; ТКФЗ, 2005)
Імпортний дозвіл (для **агента біологічної боротьби**)	**Офіційний** документ, який дозволяє імпорт (**агента біологічної боротьби**) з дотриманням встановлених вимог (МСФЗ № 3, 1996)
Інактивація	Позбавлення мікроорганізмів спроможності розвиватись (МСФЗ № 18, 2003)
Інспектор	Особа, вповноважена **Національною організацією із захисту рослин** на здійснення своїх функцій (ФАО, 1990)
Інтродукція	**Проникнення шкідливого організму**, що супроводжується його **акліматизацію** (ФАО; 1990; переглянуто, ФАО, 1995; МКЗР, 1997)
Інтродукція (агента біологічної боротьби)	Випуск **агента біологічної боротьби** в **екосистему**, в якій раніше його не існувало (див. **акліматизація**) (МСФЗ № 3, 1996)
Іонізуюче випромінювання	Заряджені часточки та електромагнітні хвилі, які в результаті фізичної взаємодії утворюють іони в первинних або вторинних процесах (МСФЗ № 18, 2003)
Камерне сушіння	Процес обробки **деревини** шляхом сушіння у закритій камері з регулюванням рівня тепла та/або вологості з метою досягнення необхідного вмісту вологи (МСФЗ № 15, 2002)

Карантин	**Офіційне затримання** у закритих карантинних умовах **об'єктів регулювання** для спостереження та дослідження або з метою подальшого **огляду, аналізу** та/або **обробки** (ФАО, 1990; переглянуто ФАО, 1995; КЕФЗ, 1999)
Карантин після ввезення	Карантин, який застосовується до **вантажу** після його **ввезення** (ФАО, 1995)
Карантин рослин	Діяльність, спрямована на запобігання **занесенню** та/або **поширенню карантинних шкідливих організмів** або на забезпечення **офіційної боротьби** з ними (ФАО, 1990; переглянуто, ФАО, 1995)
Карантинна зона	**Зона**, в якій присутній **карантинний шкідливий організм**, і ведеться **офіційна боротьба** з ним (ФАО, 1990; переглянуто ФАО, 1995)
Карантинна станція	**Офіційна** станція для утримання **рослин** або **рослинних продуктів** під **карантином** (ФАО, 1990; переглянуто ФАО, 1995)
Карантинний шкідливий організм	**Шкідливий організм,** який має потенційне економічне значення для **зони, що знаходиться у зв'язку з цим у небезпеці**, в якій він поки відсутній або наявний, але не широко розповсюджений і слугує об'єктом **офіційної боротьби** (ФАО, 1990; переглянуто ФАО, 1995; МКЗР, 1997)
Картографування дози	Вимірювання розподілу **поглиненої дози** в **операційному завантаженні** за допомогою **дозиметрів**, що розміщені у певних точках цього завантаження (МСФЗ № 18, 2003)
Категоризація шкідливого організму	Процес визначення наявності або відсутності у **шкідливого організму** характеристик **карантинного шкідливого організму** або **регульованого некарантинного шкідливого організму** (МСФЗ № 11, 2001)
Категорія товару	Категорія, що може об'єднувати подібні товари, на які поширюються загальні вимоги **фітосанітарних регламентацій** (ФАО, 1990)
Класична біологічна боротьба	Навмисна **інтродукція** і постійна **акліматизація** екзотичного агента **біологічної боротьби** з метою здійснення довгострокової **боротьби** з шкідливими **організмами** (МСФЗ № 3, 1996)
Комісія	Комісія з **фітосанітарних заходів**, призначена згідно зі статтею XI (МКЗР) (МКЗР, 1997)
Конкурент	**Організм**, який конкурує з **шкідливим організмом** стосовно суттєвих елементів навколишнього середовища (наприклад, їжі, сховища) (МСФЗ № 3, 1996)
Контрольне обстеження	**Обстеження**, яке проводиться для встановлення кордонів **зони**, що вважається зараженою або неушкодженою **шкідливим організмом** (ФАО, 1990)

Контрольний (критичний) **момент управління ризиком**	Етап системи із застосуванням специфічних процедур для досягнення точного результату, який підлягає вимірюванню, нагляду, управлінню та коректуванню (МСФЗ № 14, 2002)
Контрольована зона	**Регульована зона**, визначена **НОКЗР** як мінімальна територія, необхідна для запобігання поширенню **шкідливого організму** з **карантинної зони** (КЕФЗ, 1996)
Корисний організм	Будь-який **організм**, який другорядно або безпосередньо приносить користь для **рослин** або **рослинних продуктів,** в тому числі для **агентів біологічної боротьби** (МСФЗ №3, 2005)
Країна походження (вантажу рослин)	Країна, у якій було вирощено ці **рослини** (ФАО, 1990; переглянуто КЕФЗ, 1996; КЕФЗ, 1999)
Країна походження (вантажу рослинних продуктів)	Країна, у якій було вирощено **рослини**, з яких було отримано ці **рослинні продукти** (ФАО, 1990; переглянуто КЕФЗ, 1996; КЕФЗ, 1999)
Країна походження (об'єктів регулювання, крім рослин або рослинних продуктів)	Країна, в якій ці **об'єкти регулювання** вперше зазнали **зараження шкідливими організмами** (ФАО, 1990; переглянуто КЕФЗ, 1996; КЕФЗ, 1999)
Кругла деревина	**Деревина** з корою чи без кори, яка не розпилена поздовжньо, а така, що зберігає природну круглу поверхню (ФАО, 1990)
Ліквідація	**Деревина** з корою чи без кори, яка не розпилена поздовжньо, а така, що зберігає природну круглу поверхню (ФАО, 1990)
Ліквідація	Застосування **фітосанітарних заходів** з метою знищення популяції **шкідливого організму** в певній зоні (ФАО, 1990; переглянуто ФАО, 1995)
Локалізація (вогнища)	Застосування **фітосанітарних заходів** в межах і навколо зараженої **шкідливими організмами** зони для запобігання їхньому **поширенню** (ФАО, 1995)
Маркування	Офіційна печатка або клеймо на **об'єктах регулювання,** визнане на міжнародному рівні, для посвідчення його фітосанітарного стану (МСФЗ № 15, 2002)
Масовий випуск	Випуск значної кількості масово вироблених **агентів біологічної боротьби** або корисних організмів з метою отриманняз передбаченим досягненням швидкого результату (МСФЗ № 3, 1996; переглянуто МСФЗ №3, 2005)
Міжнародна конвенція із захисту рослин	Міжнародна конвенція із захисту рослин, представлена ФАО у Римі у 1951 р. з внесеними пізніше поправками (ФАО, 1990)

Міжнародний стандарт з фітосанітарних заходів	**Міжнародний стандарт,** ухвалений на Конференції ФАО Тимчасовою комісією з **фітосанітарних заходів** або Комісією з фітосанітарних заходів, заснованою у відповідності до **Міжнародної конвенції із захисту рослин** (КЕФЗ, 1996; переглянуто, КЕФЗ, 1999)
Міжнародні стандарти	Міжнародні **стандарти**, встановлені відповідно до статті X параграфів 1 і 2 **Міжнародної конвенції із захисту рослин** (МКЗР, 1997)
Мікроорганізм	Найпростіший організм, гриб, бактерія, вірус або інший мікроскопічний біологічний об'єкт, спроможний до самовідтворення (МСФЗ № 3, 1996)
Мінімальна поглинена доза	Локалізована мінімальна **поглинена доза** в **операційному завантаженні** (МСФЗ № 18, 2003)
Місце виробництва	Господарство або сукупність **полів**, що використовуються в якості єдиної одиниці сільськогосподарського виробництва. **Місце виробництва** може включати ділянки, які керуються окремо з фітосанітарною метою (ФАО, 1990; переглянуто КЕФЗ, 1999)
Місце поширення	Частина екосистеми з умовами, в яких організм природньо зустрічається або може акліматизуватися (ТКФЗ, 2005)
МКЗР	**Міжнародна конвенція із захисту рослин**, заснована ФАО у 1951 році у Римі з внесеними пізніше поправками (ФАО, 1990; переглянуто, ТКФЗ, 2001)
Моніторинг	Процес, що проводиться у **офіційному** порядку для перевірки **фітосанітарного стану** протягом тривалого періоду (КЕФЗ, 1996)
МСФЗ	**Міжнародний стандарт з фітосанітарних заходів** (ФАО, 1990; переглянуто ТКФЗ, 2001)
Нагляд	Процес збору та реєстрації державними органами у сфері карантину рослин даних про **наявність** або відсутність **шкідливого організму** у визначеній **зоні** за допомогою **спостереження, моніторингу** та інших процедур (КЕФЗ, 1996)
Насіннєвий та садивний матеріал	**Рослини**, які призначені для **посіву, садіння, пересадки** або для того, щоб лишатися в ґрунті (ФАО, 1990; переглянуто ФАО, 1995)
Насіння	**Категорія товару** для позначення насіння, передбаченого для посіву, але не для споживання або переробки (див. **зерно**) (ФАО, 1990; переглянуто ТКФЗ, 2001)
Національна організація із захисту рослин	**Офіційна** служба, що впроваджується урядом для здійснення функцій, встановлених **Міжнародною конвенцією із захисту рослин** (ФАО, 1990)

Некарантинний шкідливий організм	**Шкідливий організм**, який не є **карантинним шкідливим організмом** для певної **зони** (ФАО, 1995)
Необроблена деревина	**Деревина**, що не пройшла переробку або **обробку** (МСФЗ № 15, 2002)
НОКЗР	**Національна організація із захисту рослин** (ФАО, 1995; ТКФЗ, 2001)
Об'єкти регулювання	Будь-яка **рослина, рослинний продукт**, склад, упаковка, транспортний засіб, контейнер, ґрунт і будь-який інший **організм**, об'єкт або матеріал, здатний слугувати місцем укриття **шкідливих організмів** або сприяти їхньому поширенню, і до яких необхідне застосування **фітосанітарних заходів**, особливо в разі міжнародного перевезення (ФАО, 1990; переглянуто ФАО, 1995; МКЗР, 1997)
Обмеження	**Фітосанітарна норма**, що дозволяє імпорт або рух визначених **товарів**, які підлягають особливим вимогам (КЕФЗ, 1996; переглянуто КЕФЗ, 1999)
Обробка	**Офіційно затверджена** процедура, спрямована на знищення, **позбавлення спроможності до росту, розвитку** або подальшого **розмноження шкідливих організмів** (ФАО, 1990; переглянуто ФАО, 1995; МСФЗ № 15, 2002; МСФЗ № 18, 2003, ТКФЗ, 2005)
Обстеження	Захід, який проводиться на офіційному рівні у визначений період з метою встановлення характеристик популяції **шкідливого організму** або визначення видового складу присутніх у певній зоні **організмів** (ФАО, 1990; переглянуто КЕФЗ, 1996)
Обстеження території на виявлення (шкідливого організму)	**Обстеження**, яке проводиться в певній **зоні** з метою виявлення присутності в ній **шкідливих організмів** (ФАО, 1990; переглянуто ФАО, 1995)
Огляд	**Офіційна** візуальна перевірка **рослин, рослинних продуктів** або інших **об'єктів регулювання** з метою визначення наявності або відсутності **шкідливих організмів** та/або для перевірки дотримання **фітосанітарних регламентацій** (ФАО, 1990; переглянуто ФАО, 1995)
Окорування (видалення кори)	Видалення кори з **круглої деревини (окорування** не обов'язково робить **деревину очищеною від кори**) (ФАО, 1990)
Операційне завантаження	Певний обсяг матеріалу зі специфічною завантажувальною конфігурацією, який обробляється як окрема одиниця (МСФЗ № 18, 2003)
Опромінення	Обробка за допомогою будь-якого типу **іонізуючого випромінювання** (МСФЗ № 18, 2003)

Організм	Біологічна одиниця, здатна до розмноження або самовідтворення у природному стані (МСФЗ №3, 1996, переглянуто МСФЗ №3, 2005)
Офіційна боротьба	Офіційне виконання обов'язкових **фітосанітарних регламентацій** і застосування обов'язкових **фітосанітарних процедур** з метою **ліквідації** або **локалізації карантинних шкідливих організмів** або для управління **регульованими некарантинними шкідливими організмами** (Додаток № 1 до Глосарію; ТКФЗ, 2001)
Офіційний	Встановлений, дозволений або виконуваний **Національною організацією із захисту рослин** (ФАО, 1990)
Оцінка управління фітосанітарним ризиком (для карантинних шкідливих організмів)	Оцінка та вибір варіантів зменшення ризику **інтродукції** та **поширення шкідливого організму** (ФАО, 1995; МСФЗ № 11, 2001)
Оцінка управління фітосанітарним ризиком (для регульованих некарантинних шкідливих організмів)	Оцінка та вибір варіантів зменшення ризику щодо нанесення економічно неприпустимих збитків **шкідливим організмом**, який присутній в **насіннєвому або посадковому матеріалі**, що **передбачається для використання** (див. Додаток до Глосарію №2, ТКФЗ, 2005)
Оцінка фітосанітарного ризику (для карантинних шкідливих організмів)	Оцінка ймовірності **інтродукції** та **поширення шкідливого організму** та масштабу потенційних економічних наслідків, пов'язаних з цим (див. Додаток до Глосарію №2, ФАО, 1995; переглянуто, МСФЗ № 11, 2001, МСФЗ №2, 2007)
Оцінка фітосанітарного ризику (для регульованих некарантинних шкідливих організмів)	Оцінка ймовірності щодо впливу з економічно неприпустимими збитками **шкідливого організму**, який присутній в **насіннєвому або посадковому матеріалі**, на **передбачене використання** цього матеріалу (див. Додаток до Глосарію №2, ТКФЗ, 2005)
Паразит	**Організм**, який живе на або всередині більшого за розміром **організму**, та живиться ним (МСФЗ № 3, 1996)
Паразитоїд	Комаха, яка є паразитом тільки на незрілій стадії розвитку, вбиває свого живителя та живе самостійно на стадії зрілості (МСФЗ № 3, 1996)
Партія	Сукупність одиниць одного **товару**, які відрізняються однорідністю свого складу, походження тощо, і складають частину **вантажу** (КЕФЗ, 1996; переглянуто, КЕФЗ, 1999)
Патоген	**Мікроорганізм**, що спричиняє хворобу (МСФЗ № 3, 1996)
Первинне вогнище	Ізольована популяція **шкідливого організму**, нещодавно виявлена у певній **зоні**, яка ще не акліматизувалася, але виживання якої очікується у передбаченому майбутньому (ТКФЗ, 2003)

Передбачуване використання	Зазначена мета, з якою імпортуються, виробляються або використовуються **рослини, рослинні продукти** або інші **об'єкти регулювання** (МСФЗ № 16, 2002)
Перелік шкідливих для рослин організмів	Перелік **шкідливих організмів**, які уражують види **рослин** взагалі або у певній **зоні** (КЕФЗ, 1990; КЕФЗ, 1996; переглянуто КЕФЗ, 1999)
Перелік шкідливих організмів для товару	Перелік **шкідливих організмів**, що зустрічаються у певній **зоні**, які можуть переноситись з даним **товаром** (КЕФЗ, 1996)
Перероблений деревинний матеріал	Продукт, який складається з **деревини** з використанням клею, тепла і тиску або будь-яких їхніх сполучень (МСФЗ № 15, 2002)
Пересадка	Див. **Садіння**
Пиломатеріали	**Деревина** з корою або без кори, розпилена поздовжньо, яка зберігає або не зберігає частину природної круглої поверхні (ФАО, 1990)
Підтвердження відповідності (вантажу)	Перевірка і підтвердження відповідності **вантажу фітосанітарним регламентаціям** (нормам) (ФАО, 1995)
Повідомлення про шкідливий організм	Документ, який надає інформацію щодо наявності або відсутності певного **шкідливого організму у певному** місці у певний час в межах **зони** (зазвичай, країни) при вказаних обставинах (КЕФЗ, 1997)
Поглинена доза	Кількість енергії опромінення (у **греях**), поглиненої одиницею маси зазначеного об'єкта (МСФЗ № 18, 2003)
Поле	Розташована на **місці виробництва** земельна ділянка з чітко визначеними межами, на якій вирощують **товарну культуру** (ФАО, 1990)
Попередня перевірка	**Фітосанітарна сертифікація** та/або перевірка у **країні походження**, здійснювана по відношенню до країни призначення **Національною організацією із захисту рослин** країни призначення або під її регулярним наглядом (ФАО, 1990; переглянуто ФАО, 1995)
Популяційний моніторинг	Тривалі **обстеження** з метою перевірки характеристик популяції **шкідливого організму** (ФАО, 1995)
Практично вільний*	Стосовно **вантажу, поля** або **місця виробництва** без **шкідливих організмів** (або певного **шкідливого організму**) у кількості, яка перевищує рівень, забезпечений доброю практикою вирощування і зберігання при виробництві та продажу певного **товару** (ФАО, 1990; переглянуто ФАО, 1995)
Пригнічення	Застосування **фітосанітарних заходів** у зараженій зоні для скорочення популяцій **шкідливого організму** (ФАО, 1995; переглянуто КЕФЗ, 1999)

Природній	Йдеться про компонент **екосистеми** або селекцію з природної популяції, не видозмінену штучними методами (МСФЗ № 3, 1996)
Природній ворог	**Організм**, який живе за рахунок іншого **організму**, та який може сприяти скороченню популяції свого живителя. Це поняття включає **паразитоїдів, паразитів, хижаків та патогенів** (МСФЗ № 3, 1996)
Присутність	Присутність у певній **зоні шкідливого організму,** що **офіційно** вважається місцевим або таким, що **потрапив** у зону, та/або **офіційно** не вважається **знищеним** (ФАО; 1990; переглянуто, ФАО, 1995; МСФЗ № 17)
Програма обробки	Основні параметри обробки, які необхідно дотримуватись з метою досягнення передбачуваного результату (знищення, інактивації або видалення шкідливих організмів, або їх стерилізації чи девіталізації) з зазначеною ефективністю (МСФЗ №28, 2007)
Продукт запасу	Непереоброблений **рослинний продукт**, призначений для споживання або переробки, який зберігається у сухій формі (зокрема, **зерно** та сухі **фрукти** або **овочі**) (ФАО, 1990)
Прозорість	Принцип доступності **фітосанітарних заходів** та їх розумного обґрунтування на міжнародному рівні (ФАО, 1995; переглянуто КЕФЗ, 1999; базується на підставі Угоди ВТО про застосування санітарних та фітосанітарних заходів)
Проміжне положення	**Присутність шкідливого організму, акліматизація** якого не очікується (МСФЗ № 8, 1998)
Проміжний карантин	**Карантин** у країні, яка не є **країною походження** або призначення (КЕФЗ, 1996)
Проникнення (шкідливого організму)	Потрапляння **шкідливого організму** до **зони**, у якій він раніше не був присутнім, або був обмежено присутнім, і з яким проводиться **офіційна боротьба** (ФАО, 1995)
Процедура перевірки на відповідність (вантажу)	**Офіційна процедура**, яка застосовується для перевірки відповідності вантажу встановленим **фітосанітарним** вимогам (КЕФЗ, 1999)
Пункт ввезення	Аеропорт, морський порт або наземний пункт на кордоні, **офіційно** призначений для імпорту **вантажів** та/або в'їзду пасажирів (ФАО, 1995)
Реакція, що потребується	Певний рівень впливу **обробки** (МСФЗ № 18, 2003)
Регіональна організація із захисту рослин (РОКЗР)	Міжурядова організація з функціями, які викладені в статті IX **МКЗР** (ФАО, 1990; переглянуто ФАО, 1995; КЕФЗ, 1999)

Регіональні стандарти	**Стандарти**, що розроблені **Регіональною організацією із захисту рослин** в якості інструкцій для членів цієї організації (МКЗР, 1997)
Регульована зона	**Зона**, при потраплянні в яку, в межах якої та/або з якої **рослини**, **рослинні продукти** та інші об'єкти регулювання підлягають **фітосанітарним заходам (процедурам)** з метою запобігання **інтродукції** та/або **поширенню карантинних шкідливих організмів**, або для обмеження економічного впливу **регульованих некарантинних шкідливих організмів** (КЕФЗ, 1996; переглянуто КЕФЗ, 1999; ТКФЗ, 2001)
Регульований некарантинний шкідливий організм	**Некарантинний шкідливий організм**, присутність якого у **насіннєвому та садивному матеріалі** негативно впливає на **передбачене використання** цих **рослин**, здійснюючи цим економічно неприйнятний вплив, та який, внаслідок цього, регулюється в межах території договірної сторони-імпортера (див. розділ 2 Глосарія) (МКЗР, 1997)
Регульований шкідливий організм	**Карантинний шкідливий організм** або **регульований некарантинний шкідливий організм** (МКЗР, 1997)
Реекспортний вантаж	**Вантаж**, який було імпортовано в країну, з якої його згодом експортовано. Вантаж може зберігатись, розділятись на частини, змішуватись з іншими вантажами або його упаковка може змінюватись (ФАО, 1990; переглянуто КЕФЗ, 1996; КЕФЗ, 1999; ТКФЗ, 2001; ТКФЗ, 2002)
РНКШО	**Регульований не карантинний шкідливий організм** (МСФЗ № 16, 2002)
Поширення	Збільшення географічного поширення **шкідливого організму** всередині **зони** (ФАО, 1995)
РОКЗР	**Регіональна організація із захисту рослин** (ФАО, 1990; переглянуто ТКФЗ, 2001)
Рослини	Живі рослини та їх частини, включаючи **насіння** та **генетичний матеріал** (ФАО, 1990; переглянуто МКЗР, 1997)
Рослини in vitro	**Категорія товару** для позначення **рослин**, які вирощуються в антисептичному середовищі у закритому контейнері (ФАО, 1990; переглянуто КЕФЗ, 1999; ТКФЗ, 2002)
Рослинні продукти	Непереоброблений матеріал рослинного походження (включаючи **зерно**), а також перероблені продукти, які за своїм характером або за характером переробки можуть створювати ризик **проникнення** та **поширення шкідливих організмів** (ФАО, 1990; переглянуто МКЗР, 1997)

Садіння і посів (включаючи **пересадку**)	Будь-яка операція, виконувана з метою розміщення **рослин** у середовищі для вирощування або для забезпечення їхнього подальшого росту, розмноження та поширення шляхом прищеплення чи подібних операцій (ФАО, 1990; переглянуто КЕФЗ, 1999)
Свіжий	Живий; не висушений, заморожений або збережений іншим чином (ФАО, 1990)
Секретар	Секретар **Комісії**, який призначається відповідно до статті XII (МКЗР) (МКЗР, 1997)
Середовище для вирощування	Будь-який матеріал, в якому росте коріння **рослин** або передбачений для цієї мети (ФАО, 1990)
Сертифікат	**Офіційний** документ, що посвідчує фітосанітарний стан **вантажу**, який підлягає дії **фітосанітарних регламентацій** (ФАО, 1990)
Системний підхід	Інтегрування різних заходів управління фітосанітарним ризиком, принаймні два з яких діють незалежно, та які разом дозволяють досягти необхідного рівня захисту від **регульованих шкідливих організмів** (МСФЗ № 14, 2002, переглянуто ТКФЗ, 2005)
Спектр господарів	Види, на яких даний **шкідливий** або інший **організм** здатний до розвитку в природніх умовах (ФАО, 1990, переглянуто МСФЗ №3, 2005)
Специфічність	Міра кількості живителів **агента біологічної боротьби** за шкалою, від виключно специфічних агентів, спроможних розвиватись тільки на одному виді або різновиді живителя (монофаги), до загальних агентів, які мають багато живителів у кількох групах **організмів** (поліфаги) (МСФЗ № 3, 1996)
Стандарт	Документ, встановлений в результаті консенсусу, та ухвалений визнаною організацією, який надає для загального та повторюваного використання правила, вказівки або характеристики для дій або їх результатів, що забезпечують досягнення оптимального рівня організованості у даному контексті (ФАО, 1995, на підставі визначення **ISO/IEC GUIDE 2:1991**)
Статус шкідливого організму (у зоні)	**Офіційне** визнання державними органами у сфері карантину рослин присутності або відсутності на даний час шкідливого організму в зоні, включаючи за необхідності дані про його географічне поширення, на підставі експертної думки, що базується на поточних та минулих повідомленнях про шкідливий організм та іншій інформації (КЕФЗ, 1997; переглянуто, ТКФЗ, 1998)
Стерильна комаха	Комаха, яка в результаті особливої обробки не здатна до розмноження (МСФЗ №3, 2005)

Сучасна біотехнологія	Застосування: а) технологій в умовах in vitro з нуклеїновими кислотами, в тому числі рікомбінатною дезоксирибонуклеїновою кислотою (ДНК) та пряме введення нуклеїнової кислоти в клітини або органелли; або б) злиття клітин віддалених таксономічних родин з метою подолання бар'єрів природної фізіологічної репродуктивності та рекомбінацій та, які не являються технологіями, що використовуються в традиційній генетиці та селекції. (Картагенський протокол з біозахисту в рамках Конвенції з Біологічного різноманіття, 2000)
Термічна обробка	Процес, під час якого **товар** нагрівається до досягнення ним мінімальної температури протягом мінімального періоду часу відповідно до **офіційно** визнаної технічної специфікації (МСФЗ № 15, 2002, переглянуто ТКФЗ, 2005)
Техніка стерильної комахи	Метод **боротьби з шкідливими організмами** з використанням **вивільнення великої кількості стерильних комах** з метою зниження розмноження в межах популяції того ж виду (МСФЗ №3, 2005)
Технічно обґрунтований	Обґрунтований на підставі висновків, зроблених шляхом застосування відповідного **аналізу фітосанітарного ризику** або іншого порівняльного вивчення та оцінки існуючої наукової інформації (МКЗР, 1997)
Тимчасовий захід	**Фітосанітарна регламентація** або процедура, встановлена без повного технічного підтвердження через нестачу адекватної інформації на даний момент. **Тимчасовий захід** підлягає періодичному перегляду та повному технічному обґрунтуванню у найкоротший термін (ТКФЗ, 2001)
Товар	Тип **рослини, продукту рослинного походження** або інший об'єкт, який переміщується з торгівельною або іншою метою (ФАО, 1990; переглянуто МКФЗ, 2001)
Транзит	Див. **транзитний вантаж**
Транзитний вантаж	**Вантаж**, який не імпортується у країну, а перевозиться через неї в іншу країну, і підлягає **фітосанітарним заходам** (ФАО, 1990; переглянуто КЕФЗ, 1996; КЕФЗ, 1999; ТКФЗ, 2002; МСФЗ №25, 2006; передусім країна транзиту)
ТСК	**Техніка стерильної комахи** (МСФЗ №3, 2005)
Упаковка	Матеріал, що використовується для підтримки, захисту або розміщення товару (МСФЗ №20, 2004)
Уповноважений орган	Національна організація із захисту рослин, або інший орган або особа, яка офіційно уповноважена урядом займатися питаннями, відповідальність за які викладена в МСФЗ №3 (МСФЗ №3, 1996; ТКФЗ, 2005)

Фітосанітарна дія	**Офіційна** операція, така, як **огляд, аналіз, нагляд або обробка**, передбачена для застосування **фітосанітарних заходів** (ТКФЗ, 2001, ТКФЗ, 2005)
Фітосанітарна процедура	**Офіційний** метод впровадження **фітосанітарних заходів**, включаючи здійснення **огляду, аналізу, нагляду** або **обробок** по відношенню до **регульованих шкідливих організмів** (ФАО, 1990; переглянуто, ФАО, 1995; КЕФЗ, 1999; ТКФЗ, 2001, ТКФЗ, 2005)
Фітосанітарна регламентація (норма)	**Офіційне** правило запобігання **інтродукції** та/або **поширенню карантинних шкідливих організмів** або обмеженню економічного впливу **регульованих некарантинних шкідливих організмів,** включаючи **процедури фітосанітарної сертифікації** (ФАО, 1990; переглянуто, ФАО, 1995; КЕФЗ, 1999; ТКФЗ, 2001)
Фітосанітарна сертифікація	Використання **фітосанітарних процедур,** що має наслідком видачу **фітосанітарного сертифіката** (ФАО, 1990)
Фітосанітарне законодавство	Основні закони, які надають юридичні повноваження **Національній організації із захисту рослин** стосовно розробки **фітосанітарних регламентацій** (ФАО; 1990; переглянуто, ФАО, 1995; КЕФЗ, 1999)
Фітосанітарний захід (прийнята інтерпритація)	Законодавство, **регламентація** або **офіційна** процедура, спрямована на попередження **інтродукції** та/ або **поширення карантинних шкідливих організів**, або на обмеження економічних збитків від регульованих некарантинних шкідливих організмів (ФАО, 1995, переглянуто МКЗР, 1997, ТКФЗ, 2002) *Прийнята інтерпретація терміну фітосанітарний захід враховує існуючий зв'язок між фітосанітарними заходами і регульованими некарантинними шкідливими організмами. Цей зв'язок недостатньо відображений у визначенні статті II МКЗР (1997)*
Фітосанітарний ризик (для карантинних шкідливих організмів)	Вірогідність **інтродукції** або **поширення шкідливого організму** та масштаб пов'язаних з цим потенційних економічних наслідків (Див. додаток №2 Глоссарія, МСФЗ №2, 2007)
Фітосанітарний ризик (для некарантинних шкідливих організмів)	Вірогідність того, що **шкідливий організм**, який присутній в **насіннєвому або посадковому матеріалі**, торкнеться **передбачене використання** цього матеріалу з економічно неприпустимих наслідками (див. Додаток до Глосарію №2, МСФЗ №2, 2007)
Фітосанітарний сертифікат	**Сертифікат**, який відповідає зразкам **сертифікатів**, затвердженим **МКЗР** (ФАО, 1990; переглянуто КЕФЗ, 1999)
Фітосанітарні вимоги щодо імпорту	Спеціальні **фітосанітарні заходи** запроваджені країною-імпортером відносно вантажів, які прямують в цю країну. (ТКФЗ, 2005)

Фрукти та овочі	**Категорія товару** для позначення **свіжих** частин **рослин**, передбачених для споживання або переробки, але не для садіння (ФАО, 1990; переглянуто ТКФЗ, 2001)
Фумігація	**Обробка** хімічною речовиною в газоподібному стані, що повністю або головним чином охоплює **товар** (ФАО, 1990; переглянуто ФАО, 1995)
Хижак	**Природній ворог**, який полює на інші тваринні організми та харчується ними, і протягом свого життя вбиває їх у кількості більше одного (МСФЗ № 3, 1996)
Хімічне просочення під тиском	**Обробка деревини** з використанням хімічних консервантів, що здійснюється під тиском у відповідності з офіційно визнаною технічною специфікацією (МСФЗ № 15, 2002, МКФЗ, 2005)
Цілісність (вантажу)	Склад **вантажу** у відповідності з описом, що надається у фітосанітарному сертифікаті або іншому **офіційно** допустимому документі, який утримується без втрат, доповнень або заміни (КФЗ[6],2007)
Цибулини та бульби	**Категорія товару** для позначення сплячих підземних органів **рослин**, передбачених для **садіння** (включно з бульбо–цибулинами та ризомами) (ФАО, 1990; переглянуто ТКФЗ, 2001)
Шкідливий організм	Будь-який вид, різновид або біотип **рослин**, тварин або патогенних агентів, шкідливий для **рослин** або **рослинних продуктів** (ФАО, 1990; переглянуто, ФАО, 1995; МКЗР, 1997)
Шлях поширення	Будь-який засіб, за допомогою якого можливе **проникнення** та/або **поширення шкідливого організму** (ФАО; 1990; переглянуто, ФАО, 1995)

ДОДАТОК № 1
до МСФЗ № 5 (Глосарій фітосанітарних термінів)

Вказівки стосовно тлумачення та застосування поняття офіційної боротьби з регульованими шкідливими організмами

1. Мета

Вираз «який є об'єктом офіційної боротьби» відповідає основній концепції у визначенні карантинного шкідливого організму. Глосарій фітосанітарних термінів визначає «офіційний» – як – «встановлений, дозволений або виконуваний НОКЗР», а «боротьбу (з шкідливим організмом)» як – «пригнічення, локалізацію або ліквідацію популяції шкідливого організму». Проте, з фітосанітарною метою поняття офіційної боротьби не визначається адекватним сполученням цих двох визначень. Метою цих вказівок є надання більш точнішого опису тлумачення поняття офіційної боротьби та його практичне застосування.

2. Сфера застосування

Ці вказівки стосуються тільки офіційної боротьби з регульованими шкідливими організмами. З метою цих вказівок, відповідні регульовані шкідливі організми, є одночасно карантинними шкідливими організмами, присутніми у країні-імпортері, але не широко розповсюдженими, та *регульованими некарантинними шкідливими організмами*.

3. Визначення

Офіційна боротьба визначається як:

Активне застосування обов'язкових фітосанітарних регламентацій, а також застосування обов'язкових фітосанітарних процедур з метою ліквідації чи локалізації карантинних шкідливих організмів або для управління регульованими некарантинними шкідливими організмами.

4. Загальні вимоги

Офіційна боротьба проводиться відповідно до «принципів карантину рослин, пов'язаних з міжнародною торгівлею», зокрема, принципів відсутності дискримінації, прозорості, відповідності та аналізу ризиків.

У випадку карантинного шкідливого організму, присутнього, але не широко розповсюдженого, та де це є належним, у випадку регульованого некарантинного шкідливого організму, країна-імпортер повинна визначити заражену(і) зону(и), зону(и) під загрозою та зону(и) під захистом.

Офіційна боротьба включає:

– ліквідацію та/або локалізацію в зараженій(их) зоні(ах);

– нагляд у зоні(ах), під загрозою;

– заходи стосовно контролю пересування у межах зони під захистом, включаючи заходи, які застосовуються до імпорту.

Усі програми офіційної боротьби містять елементи, які є обов'язковими до виконання. У програмах офіційної боротьби вимагається, як мінімум, виконання оцінки програми та нагляду за шкідливими організмами **необхідні у програмах офіційної боротьби для визначення доцільності здійснення боротьби** та її результату з метою обґрунтування заходів, що застосовуються до імпорту з цією самою метою. Заходи, які застосовуються до імпорту, повинні відповідати принципам відсутності дискримінації (див. секцію 5.1 нижче).

Для карантинних шкідливих організмів ліквідація та локалізація можуть містити пригнічення. Для регульованих некарантинних шкідливих організмів пригнічення може використовуватись з метою уникнення неприпустимого економічного впливу, так як воно застосовується до передбаченого використання насіннєвого та садивного матеріалу.

5. Специфічні вимоги

5.1 Відсутність дискримінації

Принцип відсутності дискримінації між вимогами до вітчизняних та імпортованих товарів є фундаментальним. Зокрема, вимоги до імпорту не повинні бути суворішими за ефект офіційної боротьби в країні-імпортері. Проте, повинна існувати узгодженість між вимогами до вітчизняного та імпортованого товару для певного шкідливого організму:

– вимоги до імпортованого товару не повинні бути суворішими, ніж вимоги до вітчизняних товарів;

– вимоги до вітчизняного та імпортованого товару повинні бути однаковими або мати рівнозначну дію;

– обов'язкові елементи вимог до вітчизняного та імпортованого товару повинні бути однаковими;

– інтенсивність огляду до імпортованого товару повинна бути такою самою, як рівнозначні процеси у програмах боротьби на внутрішньому ринку;

– у разі невідповідності, застосовувані до імпортованих вантажів дії, повинні бути автентичними або еквівалентними тим, що використовуються на внутрішньому ринку;

– якщо в межах національної програми використовуються допустимі відхилення, такі самі допустимі відхилення повинні застосовуватись до еквівалентного імпортованого матеріалу. Зокрема, якщо у національній програмі офіційної боротьби не вживається жодних заходів з тієї причини, що ступінь зараження не перевищує певного рівня, тоді жодних заходів не повинно вживатись до імпортованого товару, якщо ступінь його зараження не перевищує того самого рівня. Відповідність імпортному допустимим відхиленням, зазвичай, визначається шляхом огляду або аналізу при ввезенні, в той час як відповідність допустимим відхиленням вітчизняного товару визначається на останній стадії проведення офіційної боротьби;

– якщо зниження рівня інтенсивності або рекласифікація вирішуються в рамках національної програми офіційної боротьби, такі самі можливості повинні застосовуватись і для імпортованих вантажів.

5.2 Прозорість

Вимоги до імпортованого та вітчизняного товару повинні документаційно підтверджуватись і бути доступними на вимогу.

5.3 Технічне обґрунтування (аналіз ризику)

Вимоги стосовно імпортованого та вітчизняного товару повинні бути технічно підтвердженими і мати наслідком управління ризиком за відсутності дискримінації.

5.4 Здійснення

Здійснення програм офіційної боротьби на внутрішньому ринку повинно бути рівнозначним здійсненню вимог до імпорту. Здійснення повинно включати:

– юридичну базу;
– операційне впровадження;
– оцінку та перегляд;
– офіційну дію у випадку невідповідності.

5.5 Обов'язковий характер офіційної боротьби

Офіційна боротьба є обов'язковою в тому сенсі, що всі залучені особи юридично зобов'язані виконувати необхідні дії. Сфера застосування програм офіційної боротьби стосовно карантинних шкідливих організмів є повністю обов'язковою (наприклад, процедури компаній ліквідації), в той час, як сфера застосування стосовно регульованих некарантинних шкідливих організмів обов'язкова тільки за певних обставин (наприклад, офіційні програми сертифікації).

5.6 Сфера застосування

Програма офіційної боротьби може бути застосована на національному, субнаціональному або локальному рівні. Область застосування офіційних заходів боротьби повинна бути вказана. Будь-які обмеження щодо імпорту повинні мати таку саму дію, як і заходи офіційної боротьби, що застосовуються всередині країни.

5.7 Повноваження та участь НОКЗР в офіційній боротьбі

Офіційна боротьба повинна:

– бути встановленою або визнаною національним урядом або НОКЗР згідно з відповідними юридичними повноваженнями;

– виконуватись, керуватись, підлягати огляду або, принаймні, перевірці/перегляду НОКЗР;

– бути обов'язковою для виконання, що має забезпечуватись національним урядом або НОКЗР;

– підлягати змінам, припинятись або втрачати офіційне визнання національним урядом або НОКЗР.

Відповідальність і звітність за програми офіційної боротьби покладаються на національний уряд. Інші інституції, крім НОКЗР, можуть бути відповідальними за певні аспекти програм офіційної боротьби, та певні аспекти програм офіційної боротьби можуть здійснюватись під відповідальністю субнаціональних органів влади або приватного сектора. НОКЗР повинна бути повністю поінформована про всі аспекти програм офіційної боротьби у своїй країні.

Посилання

Звіт відкритої робочої групи ТКФЗ з офіційної боротьби, 22-24 березня 2000 року, Бордо, Франція, Секретаріат МКЗР, ФАО, Рим.

ДОДАТОК № 2
до МСФЗ № 5 (Глосарій фітосанітарних термінів)

Вказівки стосовно тлумачення та застосування поняття «потенційне економічне значення» і пов'язаних з ним термінів, враховуючи також екологічні[1] міркування

1. Мета та сфера застосування

Ці вказівки дають історичну та іншу відповідну інформацію з метою роз'яснення поняття «потенційне економічне значення» та пов'язаних з ним термінів для їх правильного розуміння і використання відповідно до Міжнародної конвенції із захисту рослин (МКЗР) та Міжнародних стандартів з фітосанітарних заходів (МСФЗ). Вказівки також роз'яснюють, як потрібно застосовувати деякі економічні принципи для виконання цілей МКЗР, зокрема, щодо захисту некультивованих рослин, дикої флори, місць існування та екосистем від екзотичних інвазивних видів шкідливих для рослин організмів.

Зазначені вказівки роз'яснюють, що МКЗР:

– може застосовувати екологічні міркування, як економічні терміни у грошовому або не грошовому вимірі;

– засвідчує, що вплив на ринок не є єдиним індикатором дії шкідливих організмів;

– захищає право її договірних сторін застосовувати фітосанітарні заходи до шкідливих організмів, для яких економічна шкода, завдана рослинам, рослинним продуктам або екосистемам певної зони, не може бути легко вираженою у кількісному відношенні.

Крім того, також надається роз'яснення стосовно шкідливих для рослин організмів, що сфера застосування МКЗР включає захист культивованих рослин у сільському господарстві (зокрема, плодівництво та лісове господарство), некультивованих рослин, дикої флори, місць існування та екосистем.

2. Історія питання

МКЗР завжди підтримувала той факт, що негативний вплив шкідливих для рослин організмів, включаючи тих, які стосуються некультивованих рослин, дикої флори, місць існування та екосистем, що підлягають економічному виміру. Вживання термінів «економічні ефекти», «економічні впливи», «потенційне економічне значення» та «економічно неприйнятний вплив», а також «економічний» як у МКЗР, так і в МСФЗ, призвели до деякої плутанини відносно застосування цих термінів і призначення МКЗР.

Сфера застосування конвенції включає захист дикої флори, що являє собою значний вклад у збереження біологічного різноманіття. Проте, раніше неправильно інтерпретувалось, що МКЗР займається виключно торгівлею і має обмежену сферу застосування. Той факт, що МКЗР може бути пов'язана з економічними аспектами захисту навколишнього середовища, не був ясно зрозумілим, що викликало проблеми гармонізації з інши-

---

[1] Тут і в інших місцях термін «екологічні» вживається еквівалентно поняттю «пов'язані з навколишнім середовищем», що викликано відсутністю в російській мові прикметника, який відповідає англійському «environmental» (примітка ЄОКЗР)

ми угодами, зокрема, Конвенцією з біологічного різноманіття та Монреальським Протоколом стосовно речовин, які руйнують озоновий шар.

3. Економічна термінологія і сфера екологічного застосування МКЗР та МСФЗ

Економічна термінологія, використовувана у МКЗР та МСФЗ, може бути описана наступним чином.

Терміни, які потребують роз'яснення для прийняття політичних рішень:

– «потенційне економічне значення» (у визначенні «карантинного шкідливого організму»);

– «економічно неприйнятний вплив» (у визначенні «регульованого некарантинного шкідливого організму»);

– «суттєві економічні втрати» (у визначенні «зони, що підлягають небезпеці небезпеці»).

Терміни, пов'язані з даними, які допомагають наведеним вище роз'ясненням:

– «обмежувати економічну шкоду» (у визначенні «фітосанітарної регламентації» та прийнятої інтерпретації «фітосанітарного заходу»);

– «економічні дані» (у визначенні «аналізу фітосанітарного ризику»);

– «завдавати економічної шкоди» (в статті VII.3 МКЗР, 1997);

– «пряма та непряма шкода» (в МСФЗ №11 и МСФЗ №16);

– «економічні наслідки й потенційно економічні наслідки» (в МСФЗ №11);

– «торговельні та неторговельні наслідки» (в МСФЗ №11).

МСФЗ № 2 посилається на «шкода навколишньому середовищу» як на фактор, який повинен враховуватись при оцінці потенційного економічного значення. Розділ 2.2.3 містить багато елементів, які вказують на широку сферу економічного впливу, що повинен братись до уваги.

МСФЗ № 11 стосовно категоризації шкідливих організмів відмічає у розділі 2.1.1.5, що необхідно чітко зазначати щодо ймовірності спричинення шкідливим організмом неприйнятної економічної шкоди (включаючи шкоду навколишньому середовищу у зоні АФР). Розділ 2.3 стандарту описує процедури оцінки потенційних економічних наслідків стосовно інтродукції шкідливого організму. Ефекти можуть розглядатись як прямі так і непрямі. Розділ 2.3.2.2 стосується аналізу наслідків щодо торгівлі. Розділ 2.3.2.4 надає вказівки з оцінки неторговельних і екологічних наслідків інтродукції шкідливого організму. Уточнюється, що деякі типи впливу можуть не відноситись до існуючого ринку з легкою ідентифікацією, але можуть приблизно визначатися шляхом відповідного методу неринкової оцінки. Цей розділ відмічає, що у випадку, коли кількісний вимір неможливий, частина оцінки повинна, принаймні, включати якісний аналіз і пояснення стосовно використання інформації в аналізі ризику. «Екологічні та інші небажані ефекти заходів боротьби» описуються у розділі 2.3.1.2 (непрямі ефекти) як частина аналізу економічних наслідків. Там, де ризик визначається в якості неприйнятного, розділ 3.4 дає вказівки зо вибору варіантів управління ризиком залежно від таких критеріїв, як співвідношення витрат і ефективності, здійснення та мінімальне обмеження торгівлі.

У квітні 2001 р. ТКФЗ визнала, що відповідно до діючого мандату МКЗР, для врахування екологічних міркувань необхідно роз'яснити наступні 5 пунктів, пов'язаних з потенційним ризиком, який спричинюють навколишньому середовищу шкідливі організми:

– скорочення чисельності або знищення зникаючих (знаходяться під загрозою) видів рослин;

– скорочення чисельності або знищення ключового виду рослин (виду, який відіграє провідну роль у підтриманні екосистеми);

– скорочення чисельності або знищення виду рослин, що являє собою провідний компонент аборигенної екосистеми;

– зміна біологічного різноманіття рослин, яка призводить до дестабілізації екосистеми;

– вплив програм боротьби, ліквідації або управління (наприклад, пестицидів або випуск неаборигенних хижаків і паразитів), необхідних у випадку, коли карантинний шкідливий організм буде інтродукований на біологічному різноманітті.

Таким чином, стає зрозумілим, що стосовно шкідливих для рослин організмів, сфера застосування МКЗР включає захист рослин, культивованих у системах сільськогосподарського виробництва (включаючи садівництво та лісівництво), некультивованих рослин, дикої флори, місць існування та екосистем.

4. Економічні міркування щодо аналізу фітосанітарного ризику

4.1 Типи економічних наслідків

У рамках аналізу фітосанітарного ризику (АФР) економічні наслідки не повинні інтерпретуватися тільки як вплив на ринки. Товари та послуги, які не є об'єктом торговельних обмінів, також можуть мати економічну цінність, тому економічний аналіз виходить за межі вивчення комерційних товарів і послуг. Використання поняття «економічні наслідки» окреслює межі для аналізу широкої гами наслідків (включаючи соціальні та екологічні наслідки). Економічний аналіз використовує грошові виміри для того, щоб дозволити особі, яка приймає рішення порівнювати витрати та прибуток від різних типів товарів та послуг. Це не виключає можливості вдаватись до інших механізмів, таких як: якісний аналіз та аналіз навколишнього середовища, які не обов'язково використовують грошові виміри.

4.2 Витрати і прибутки

Зазвичай, економічний аналіз, який вирішує, що дана політика повинна переслідуватись, полягає у визначенні того, чи досягає прибуток хоча б рівня витрат. Витрати і прибуток розуміються у широкому змісті, включаючи як торговельні, так і неторговельні аспекти. Витрати і прибутки можуть бути надані як у кількісному, так і якісному виразі. Кількісний вираз для випадків оцінки некомерційних товарів і послуг надто ускладнений, проте, необхідно його передбачити.

Економічний аналіз, що проводиться з фітосанітарною метою, може тільки надати інформацію щодо витрат та прибутку, але не дає роз'яснення щодо кращого розподілу витрат і прибутків у рамках конкретної політики. В принципі, витрати та прибутки повинні оцінюватись без врахування таких, що їм підлеглі. Міркування про найкращий розподіл витрат та прибутків є політичним вибором і повинні бути раціонально пов'язані з фітосанітарним розумінням.

Витрати і прибутки повинні оцінюватись незалежно від того, чи є вони прямим або непрямим результатом інтродукції шкідливого організму, а також, якщо ланцюг причин і наслідків повинен реалізовуватись до того, як витрати були зроблені або прибутки отримані.

Витрати і прибутки, пов'язані з непрямими наслідками інтродукції шкідливих організмів, нерідко менше ймовірні за такі, що пов'язані з прямими наслідками. Дуже часто відсутня інформація щодо грошового виміру вартості збитків від інтродукції шкідливих організмів в природнє навколишнє середовище. У кожному випадку аналіз повинен виявити і зазначити ступінь невизначеності, пов'язаної з оцінкою витрат і прибутків, а також чітко викласти вихідні гіпотези.

5. Застосування

Наступні критерії[2] повинні дотримуватись для можливості розгляду шкідливого для рослин організму як такого, що має «потенційне економічне значення»:

– потенціал для інтродукції в зону АФР;
– потенціал для поширення після акліматизації ;
– потенційна шкодочинність для рослин, наприклад:
  • культур специфічних цінностей, наприклад, відпочинку, туризму, естетики.

Як зазначено в розділі 3, збитки для навколишнього середовища, завдані в результаті інтродукції шкідливого організму, є одними з визнаних МКЗР збитків. Таким чином, стосовно викладеного вище третього критерію, договірні стороны МКЗР мають право застосовувати фітосанітарні заходи навіть проти шкідливого організму, який являє потенційний ризик тільки для навколишнього середовища. Такі заходи повинні базуватися на аналізі фітосанітарного ризику, який враховує і доведений ризик збитків для навколишнього середовища. Якщо в ході проведення аналізу фітосанітарного ризику відмічаються прямі чи непрямі збитки навколишньому середовищу від шкідливого організму, необхідно зазначати природу цих збитків або втрат від інтродукції цього шкідливого організму.

У випадку регульованих некарантинних шкідливих організмів, інтродукція в розглядаєму зону, та наслідки для навколишнього середовища не можуть розглядатись в якості придатних критеріїв для розгляду «економічно неприйнятного впливу», оскільки популяції цих шкідливих організмів вже акліматизувалися в даній зоні (дивись МСФЗ № 16: «Регульовані не карантинні шкідливі організми: концепція та застосування»).

Посилання

Аналіз фітосанітарного ризику для карантинних шкідливих організмів, 2001, МСФЗ № 11. ФАО, Рим.

Глосарій фітосанітарних термінів, 2002. МСФЗ № 5, ФАО, Рим.

Міжнародна конвенція із карантину рослин, 1997. ФАО, Рим.

[2] Стосовно першого та другого критеріїв, стаття VII.3 МКЗР (1997) зазначає, що заходи, яких вжито проти шкідливих організмів, які можуть бути нездатними до акліматизації, повинні бути технічно обґрунтованими.

Звіт 3– ої сессії Тимчасової комісії з фітосанітарних заходів (включаючи документ робочої групи у Додатку XII), 2001. ФАО, Рим.

Регульовані некарантинні шкідливі організми: концепція та застосування, 2002, МСФЗ № 16. ФАО, Рим.

Вказівки щодо аналізу фітосанітарного ризику, 1996. МСФЗ № 2, ФАО, Рим.

Доповнення до додатку №2

Це доповнення надає додаткові роз'яснення щодо деяких термінів, які застосовуються в цьому додатку. Воно не є нормативною частиною цього додатку.

Економічний аналіз. Він використовує, в першу чергу, грошові одиниці для оцінки, що дозволяє особам, які приймають рішення, порівнювати витрати та прибуток, що пов'язані з різноманітними товарами та послугами. Він не обмежується вивченням комерційних товарів та послуг. Він не виключає не грошові оцінки, які використовують в якісному або економічному аналізі.

Економічні ефекти. Вони включають риночні та нериночні ефекти, такі як екологічні та соціальні. Економічна оцінка екологічних та соціальних ефектів може бути складною у випадках, пов'язаних, наприклад, з виживанням або добробутом інших видів або естетичної цінності лісу або джунглів. Як кількісна, так і якісна оцінка можуть бути використані для виміру економічних ефектів.

Економічний вплив шкідливих для рослин організмів. Воно включає як прямий вплив на ринок, так і наслідки, які складно піддаються визначенню в економічних термінах, але які полягають у втратах або збитках для культивованих, некультивованих рослин або рослинних продуктів.

Економічна цінність. Вона є основою для виміру вартості результатів вимірів, (наприклад, в біологічному різноманітті, екосистемах, керуючих або природних ресурсах) стосовно добробуту людини. Товари та послуги, що не продаються на ринку, можуть мати економічну цінність. Визначення економічної цінності не виключає прийняття до уваги етичних та альтруїстичних занепокоїть, пов'язаних з виживанням і добробутом інших видів та заснованих на спільних відношеннях.

Якісні виміри. Вони є оцінкою якості та характеристик в не грошових і не цифрових показниках.

Кількісні виміри. Вони є оцінкою якості та характеристик в грошових або цифрових показниках.